

Skarga na przewlekłość postępowania karnego w praktyce orzeczniczej

PAWEŁ GRABDA*

STRESZCZENIE

Niniejszy artykuł stanowi kontynuację analizy przedstawionej w opracowaniu pt. *Skarga na przewlekłość postępowania cywilnego w praktyce orzeczniczej*. W szczególności aktualne pozostają przedstawione tam uwagi ogólne i wnioski, a także zarzuty Europejskiego Trybunału Praw Człowieka (dalej: ETPC) w stosunku do polskiego wymiaru sprawiedliwości. Mając na uwadze powyższe, w niniejszym artykule omówiono przede wszystkim okoliczności mające szczególne znaczenie dla powstawania przewlekłości na różnych etapach postępowania karnego, w tym postępowania przygotowawczego.

Słowa kluczowe: przewlekłość postępowania karnego, prawo do rzetelnego procesu sądowego, zwłoka

I. WSTĘP

Tytułem przypomnienia należy wskazać, że ustawa z dnia 17 czerwca 2004 r. o skardze na naruszenie prawa strony do rozpoznania sprawy w postępowaniu przygotowawczym prowadzonym lub nadzorowanym przez prokuratora i postępowaniu sądowym bez nieuzasadnionej zwłoki¹ reguluje m.in. zasady i tryb wnoszenia oraz rozpoznawania skarg oskarżonych i pokrzywdzonych, których prawo do rozpoznania sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki zostało naruszone na skutek działania

* Mgr Paweł Grabda – adwokat, doktorant na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego, ORCID 0000-00018121-4876.

¹ Dz. U. z 2018 r. poz. 75, ze zm. (dalej: ustawa o skardze).

lub beczynności sądu bądź prokuratora prowadzącego albo nadzorującego postępowanie przygotowawcze (art. 1 ust. 1 ustawy o skardze).

Zgodnie z art. 5 ust. 1 ustawy o skardze, skargę wnosi się w toku postępowania w sprawie, a zatem w postępowaniu co do istoty². W konsekwencji „sprawą” w postępowaniu sądowym jest przede wszystkim oskarżenie w sprawie karnej. Pogląd ten znajduje potwierdzenie w uzasadnieniu projektu nowelizacji ustawy o skardze z dnia 30 listopada 2016 r.³ i w przywołanym tam orzecznictwie ETPC. Odrzuceniu podlega zatem skarga na przewlekłość w sprawie spoza głównego nurtu, np. o wyznaczenie obrońcy z urzędu⁴, lub na przewlekłość postępowania zażaleniowego (z pewnymi wyjątkami, do których zalicza się m.in. postępowanie wywołane zażaleniem na umorzenie postępowania). Oskarżony i pokrzywdzony zawsze mają możliwość kwestionowania przewlekłości powstałej w związku z postępowaniem wpadkowym w ramach przewlekłości postępowania głównego.

Fragmentaryzacja postępowań, czyli ograniczenie badania przewlekłości wyłącznie do danego etapu postępowania (danej instancji), stanowi od wielu lat zarzut Komitetu Ministrów i ETPC stawiany polskim sądom rozpoznającym sprawy ze skargi na przewlekłość. W wyroku pilotażowym *Rutkowski i inni przeciwko Polsce* z 7.07.2015 r.⁵ (dalej: wyrok pilotażowy) ETPC stwierdził, że pominięcie przez sąd krajowy przy ocenie, czy doszło do przewlekłości czasu trwania postępowania sprzed wejścia w życie ustawy o skardze, stanowi naruszenie art. 6 ust. 1 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności⁶. W omawianej sprawie oskarżony został uniewinniony po 8 latach prowadzenia postępowania w pierwszej instancji, przy czym przez ponad rok przebywał w areszcie. Sąd Okręgowy w Warszawie uznał, że przewlekłość w tej sprawie wynosiła niewiele ponad rok i przyznał skarżącemu minimalną kwotę pieniężną przewidzianą ustawą, tj. 2000 zł.

Doprecyzowania na gruncie postępowania karnego wymaga również termin, w jakim złożenie skargi jest dopuszczalne. Skarga będzie uznana za wniesioną w terminie w przypadku złożenia jej przed prawomocnym zakończeniem postępowania przed sądem, a na etapie postępowania przygotowawczego, do czasu jego prawomocnego zakończenia albo skierowania do sądu aktu oskarżenia, bądź

² Zob. postanowienie SA w Krakowie z 19.04.2018 r., I S 74/18, publ. Portal Orzeczeń Sądów Powszechnych (dalej: POSP).

³ Ustawa o zmianie ustawy – Prawo o ustroju sądów powszechnych oraz niektórych innych ustaw, druk nr 851, Dz. U. z 2016 r. poz. 2103.

⁴ Postanowienie SA we Wrocławiu z 23.08.2018 r. II S 38/18, publ. POSP.

⁵ Skarga nr 72287/10.

⁶ Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności sporządzona w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r., zmieniona następnie Protokołami nr 3, 5 i 8 oraz uzupełniona Protokołem nr 2, Dz. U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284 (dalej: Konwencja).

wniosek z art. 324 § 2 lub art. 336 § 1 k.p.k., w tym również po uzupełnieniu śledztwa (dochodzenia) dokonanego po zwróceniu sprawy prokuratorowi.

Należy również pamiętać, że zgodnie z art. 2 ust. 1b ustawy o skardze możliwość wniesienia skargi na przewlekłość postępowania prowadzonego w trybie Kodeksu karnego wykonawczego ograniczona jest do postępowań w przedmiocie obowiązku naprawienia szkody, zadośćuczynienia za doznaną krzywdę lub nawiązki orzeczonej na rzecz pokrzywdzonego. W konsekwencji nie można wnieść skargi na przewlekłość sprawy o udzielenie przerwy w odbywaniu kary⁷, w przedmiocie warunkowego przedterminowego zwolnienia z odbywania kary⁸ czy wykonania zastępczej kary pozbawienia wolności⁹, jednak zdaniem Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu dopuszczalna jest skarga w sprawie o ułaskawienie¹⁰. Ustawodawca uzasadnił wykluczenie możliwości wnoszenia skarg w sprawach wykonawczych brakiem takiego wymogu w orzecznictwie ETPC, zgodnie z którym taki obowiązek zachodzi wyłącznie w sytuacji orzekania w postępowaniu karnym o prawach i obowiązkach o charakterze cywilnym¹¹. W sprawach dotyczących wykonywania kar i środków karnych za wystarczające uznano środki nadzoru administracyjnego. Ograniczenie kognicji sądów ma na celu jednocześnie sprawniejsze rozpoznawanie skarg na przewlekłość co do istoty sprawy¹².

II. PRZEWLEKŁOŚĆ NA ETAPIE POSTĘPOWANIA PRZYGOTOWAWCZEGO

Analizę orzecznictwa z zakresu przewlekłości postępowania przygotowawczego należy zacząć od poglądu, zgodnie z którym nie jest możliwe stwierdzenie przewlekłości postępowania, które nie zostało jeszcze, przynajmniej formalnie, wszczęte. W postanowieniu z 23.03.2017 r. Sąd Okręgowy w Częstochowie¹³ rozpatrywał skargę opartą na zarzucie, że od złożenia zawiadomienia o popełnieniu przestępstwa do przekazania sprawy prokuratorowi upłynęły 2 miesiące, a w sprawie nie podjęto żadnych czynności, nie zostało nawet wydane postanowienie o wszczęciu albo odmowie wszczęcia śledztwa, nie zażądano od skarżącego uzupełnienia

⁷ Zob. postanowienie SA we Wrocławiu z 5.02.2018 r., II S 4/18, publ. POSP.

⁸ Zob. postanowienie SA we Wrocławiu z 12.02.2018 r., II S 8/18, publ. POSP, ale zob. też postanowienie SA we Wrocławiu z 6.07.2017 r., II S 12/17, publ. POSP i postanowienie SA we Wrocławiu z 27.02.2017 r., II S 1/17, publ. POSP, gdzie sąd rozpoznał skargi merytorycznie.

⁹ Zob. postanowienie SA we Wrocławiu z 26.09.2017 r., II S 21/17, publ. POSP.

¹⁰ Zob. postanowienie SA we Wrocławiu z 24.05.2018 r., II S 11/18, publ. POSP.

¹¹ Zob. wyrok Wielkiej Izby ETPC w sprawie *P. przeciwko Francji* z 12.02.2004 r., skarga nr 47287/99, § 69.

¹² Zob. uzasadnienie projektu ustawy o zmianie ustawy – Prawo o ustroju sądów powszechnych oraz niektórych innych ustaw, druk sejmowy nr 851, Dz. U. z 2016 r. poz. 2103.

¹³ VII S 6/17, publ. POSP.

danych o przestępstwie ani nie dokonano czynności sprawdzających. Zdaniem sądu rozpoznającego skargę, jeżeli w sprawie nie wydano postanowienia o wszczęciu postępowania, to należy przyjąć, że były prowadzone jedynie czynności sprawdzające w trybie art. 307 k.p.k. Czynności te nie stanowią postępowania przygotowawczego, a mają jedynie na celu sprawdzenie, czy istnieją podstawy do przyjęcia istnienia uzasadnionego podejrzenia o popełnieniu przestępstwa i wszczęcia albo odmowy wszczęcia postępowania. W mojej ocenie wykładnia, zgodnie z którą nie jest możliwe stwierdzenie przewlekłości na etapie podejmowania przez odpowiednie organy czynności sprawdzających, może prowadzić do pokrzywdzenia pewnej grupy skarżących. Będzie tak w szczególności w sytuacji, gdy już wstępna analiza okoliczności towarzyszących zdarzeniu pozwala z dużą dozą prawdopodobieństwa uznać, że doszło do popełnienia czynu zabronionego, a mimo to nie są podejmowane żadne działania z tym związane. W skrajnym wypadku nawet najbardziej oczywista sprawa może nie zostać wszczęta przez wiele miesięcy, a osoba zainteresowana w jej rozstrzygnięciu będzie pozbawiona możliwości podjęcia prawnie skutecznej reakcji. Rozważania, czy do rozwiązania powyższej kwestii wystarczające jest zastosowanie wykładni funkcjonalnej, czy też niezbędna jest zmiana ustawy o skardze, pozostają poza zakresem artykułu.

Analizę możliwości wystąpienia przewlekłości już na etapie postępowania przygotowawczego należy rozpocząć od postanowienia Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z 19.06.2018 r.¹⁴. Sąd stwierdził w nim, że wadliwe umorzenie postępowania przez prokuratora, uchylone następnie przez sąd, ma wpływ na sprawność postępowania, jego nieuzasadnione wydłużenie i skutkuje przewlekłością postępowania. Z uwagi na specyfikę działania organów dochodzeniowo-śledczych i ich tendencję do nadmiernego umarzania postępowań (odmowy wszczęcia postępowania), pogląd ten, w przypadku jego popularyzacji, może mieć w przyszłości doniosłe znaczenie praktyczne.

Z drugiej strony, sam Sąd Apelacyjny we Wrocławiu w postanowieniu z 20.07.2018 r.¹⁵ stanął na stanowisku, że wydanie przez prokuratora postanowienia o umorzeniu postępowania z powodu ujemnych przesłanek procesowych nie powoduje rażącej przewlekłości. Co prawda, w sprawie, której ewentualna przewlekłość była badana przez Sąd Apelacyjny, sąd odwoławczy uchylił postanowienie o umorzeniu postępowania i nakazał przeprowadzenie czynności uzupełniających, to jednak Sąd Apelacyjny odmówił stwierdzenia przewlekłości tego postępowania,

¹⁴ II S 22/18, publ. POSP.

¹⁵ II S 32/18, publ. POSP.

gdyż w ocenie sądu to oskarżyciel jest „panem postępowania przygotowawczego” i to on wyznacza taktykę i dynamikę prowadzenia postępowania.

Z tym poglądem nie sposób się zgodzić przynajmniej z dwóch powodów. Po pierwsze, prokurator nie jest wyłącznym „panem postępowania przygotowawczego”, choćby z tego względu, że zgodnie z art. 330 §1 k.p.k. obowiązują go wskazania sądu. Po drugie, udzielenie prokuratorowi kompetencji do całkowicie swobodnego decydowania o dynamice postępowania przygotowawczego przeczyłoby istocie skargi, która już z samej nazwy przysługuje również na postępowanie przygotowawcze prowadzone przez prokuratora.

Również w orzecznictwie wyrażono pogląd, że do przewlekłości postępowania może prowadzić zaniechanie aktywności przez prokuratora, objawiające się np. w braku reakcji na opieszałość biegłego w sporządzeniu opinii¹⁶. Zdaniem sądu nie ulega wątpliwości, że odpowiedzialność za pracę biegłego, za jego wybór – w kontekście możliwości sprawnego wykonania zleconych czynności i związane z tym właściwe zakreslenie przedmiotu opiniowania oraz terminowość wydania opinii – odpowiada organ zlecający, ponieważ to na nim ciąży obowiązek sprawnego przeprowadzenia postępowania. Takie stanowisko prezentowane jest również w orzecznictwie ETPC¹⁷.

Nie tylko przyzwolenie prokuratora na opieszałość biegłego, lecz także przyczynienie się doń przez prokuratora stanowi przewlekłość postępowania. Takie stanowisko zajął Sąd Apelacyjny we Wrocławiu¹⁸ w stosunku do zachowania prokuratora, który najpierw przez 3 lata oczekiwał na sporządzenie opinii przez biegłego z zakresu księgowości, a dopiero po jej wpłynięciu zlecił sporządzenie opinii przez biegłego z zakresu budownictwa. Sporządzenie drugiej opinii przedłużyło postępowanie o kolejny rok. W ocenie sądu prokurator powinien przeprowadzić obie te czynności równolegle¹⁹. Należy zgodzić się z sądem, że oczekiwanie na wydanie pierwszej opinii przed zleceniem sporządzenia ekspertyzy biegłemu innej specjalności jest niecelowe.

O przewlekłości postępowania przygotowawczego może również świadczyć opieszałość w przeprowadzeniu innych dowodów. W postanowieniu z 22.05.2018 r. Sąd Apelacyjny we Wrocławiu²⁰ uznał za zbyt opieszale przesłuchanie w charakterze świadka zawiadamiającego o popełnieniu przestępstwa dopiero po 2 miesiącach od złożenia zawiadomienia. W tej samej sprawie za powodujące przewlekłość

¹⁶ Zob. postanowienie SA we Wrocławiu z 27.02.2018 r., II S 1/18, publ. POSP.

¹⁷ Zob. omawiany wcześniej wyrok pilotażowy ETPC w sprawie *Rutkowski i inni przeciwko Polsce*.

¹⁸ Zob. postanowienie z 18.07.2017 r., II S 13-16/17, publ. POSP.

¹⁹ Por. wyrok SO w Gliwicach z 1.03.2017 r., III Ca 1553/16, publ. POSP, w którym sąd wyraził pogląd, że nie stanowi przewlekłości przeprowadzenie dwóch opinii biegłych w czasie 8 miesięcy.

²⁰ II S 21/18, publ. POSP.

sąd uznał również wykonywanie przez policjantów mniej niż jednej czynności dowodowej miesięcznie. Zdaniem sądu prowadzenie przez 16 miesięcy śledztwa w stosunkowo prostej sprawie o oszustwo na kwotę 600 000 zł stanowi przewlekłość nawet mimo tego, że istniała konieczność zebrania wielu dokumentów, w tym choćby historii rachunków bankowych. Wyżej opisana odpowiedzialność prokuratora za opieszałość policjantów znajduje również potwierdzenie w uchwale Sądu Najwyższego z 28.01.2016 r., I KZP 13/15, zgodnie z którą przedłużenie przez prokuratora dochodzenia prowadzonego przez inny podmiot powoduje, że przedłużający postępowanie obejmuje je jednocześnie przez tę decyzję swoim nadzorem²¹. Analogiczna zasada funkcjonuje na gruncie Kodeksu karnego skarbowego. Przyjmuje się w nim bowiem, że przedłużenie dochodzenia na mocy art. 153 § 1 k.k.s. na dalszy oznaczony czas nie jest czynnością techniczną, a czynnością wykonywaną w ramach nadzoru nad postępowaniem prowadzonym przez Urząd Skarbowy²².

Co do zasady przewlekłości nie stanowi niedopełnienie obowiązków przewidzianych w art. 331 § 1 k.p.k. Zgodnie z tym przepisem prokurator w terminie 14 dni od daty zamknięcia śledztwa albo od otrzymania aktu oskarżenia sporządzonego przez Policję w dochodzeniu, ma obowiązek sporządzić akt oskarżenia lub zatwierdzić akt oskarżenia sporządzony przez Policję w dochodzeniu i wnieść go do sądu albo samemu wydać postanowienie o umorzeniu lub o zawieszeniu postępowania albo o uzupełnieniu śledztwa lub dochodzenia. W omawianej sprawie doszło do przekroczenia 14-dniowego terminu o blisko 2 miesiące²³. Sąd rozpoznając skargę, odniósł się w pierwszej kolejności do argumentów podnoszonych przez prokuratora i uznał, że z perspektywy rozsądnego terminu rozpatrzenia sprawy kwestie natury techniczno-organizacyjnej nie mają znaczenia²⁴. Prokurator nie może zatem tłumaczyć się brakiem akt śledztwa wobec przekazania ich sądowi rozpoznającemu zażalenie. Zdaniem sądu, gospodarz postępowania musi

²¹ Tak też: Sąd Apelacyjny w Katowicach w postanowieniu z 27.11.2013 r., II Akz 717/13, publ. POSP.

²² *Ibidem*.

²³ Zob. postanowienie SA we Wrocławiu z 11.04.2012 r., II S 10/12, publ. POSP; zob. też postanowienie SN z 6.01.2006 r., III SPP 154/05 i cytowane tam orzecznictwo ETPC.

²⁴ W tym kontekście zob. również wyrok SO w Koninie z 13.07.2018 r., I 1Ca 179/18, publ. POSP, w którym sąd uznał za przewlekłość brak doręczenia z urzędu wyroku osadzonemu w zakładzie karnym; wyrok SA w Warszawie z 12.09.2017 r., I ACa 996/16, publ. POSP, zgodnie z którym zaniechanie podjęcia przez sąd decyzji o zwrocie zbioru znaczków i monet może stanowić przewlekłość postępowania skutkującą odpowiedzialnością odszkodowawczą Skarbu Państwa; postanowienie SA we Wrocławiu z 26.05.2017 r., II S 917, publ. POSP, w którym sąd uznał, że dla oceny, czy w sprawie doszło do przewlekłości postępowania, nie ma znaczenia oczekiwanie przez sąd przez 2 miesiące na doręczenie z zakładu karnego kserokopii wyroków wydanych wobec osadzonego, mimo opieszałości sądu polegającej na wystosowaniu wyłącznie jednego ponaglenia.

je tak zorganizować, choćby przez sporządzenie odpowiedniej liczby kopii akt, także poświadczonych za zgodność z oryginałem, by konieczność przedstawienia ich innemu organowi nie tamowała toku jego czynności. Z drugiej strony, sąd uznał, że niedochowanie terminu z art. 331 § 1 k.p.k. jest uzasadnione z uwagi na zakres podmiotowy i przedmiotowy sprawy, a także skomplikowany stan faktyczny i prawny, ponieważ dotyczy ona podmiotów prowadzących działalność gospodarczą i bankową, jak również świadczących usługi prawne. Podjęcie przez prokuratora decyzji co do dalszego toku postępowania przygotowawczego wymagało przypomnienia i analizy obszernego materiału dowodowego, argumentów podejrzanych i ich obrońców, a także aktów prawnych mających zastosowanie. W konsekwencji dochowanie ustawowego terminu było niemożliwe.

III. PRZEWLEKŁOŚĆ NA ETAPIE POSTĘPOWANIA SĄDOWEGO

Na etapie postępowania sądowego może dojść do przewlekłości przede wszystkim w związku z opieszałym prowadzeniem postępowania jako całości. W postanowieniu z 7.06.2017 r. Sąd Apelacyjny we Wrocławiu stwierdził, że dla oceny przewlekłości nie ma decydującego znaczenia okoliczność, iż tylko niektóre etapy postępowania prowadzone są sprawnie. Ważne i przesądzające jest natomiast to, czy postępowanie traktowane jako całość nie było prowadzone przewlekłe²⁵. Przy dokonywaniu takiej oceny pomocne jest orzecznictwo ETPC, zgodnie z którym „rozsądny termin zakończenia sprawy” jest elementem rzetelnego postępowania karnego, do którego odnosi się art. 6 ust. 1 Konwencji. Kryteria, jakie zdaniem ETPC należy brać pod uwagę, to: stopień skomplikowania sprawy²⁶, zachowanie się oskarżonego w toku postępowania²⁷, sposób prowadzenia postępowania przez organy procesowe²⁸ i stopień uciążliwości postępowania dla oskarżonego²⁹. W konsekwencji sam czas trwania postępowania nie przesądza o jego przewlekłości.

Nieco inaczej do zagadnienia podszedł Sąd Okręgowy w Częstochowie, który w postanowieniu z 17.11.2017 r.³⁰ stwierdził, że usprawiedliwione będzie prowadzenie postępowania nawet w sposób długotrwały. Nie dojdzie do przewlekłości, dopóki sąd nie będzie podejmował czynności nieracjonalnych, utrudniających lub uniemożliwiających uzyskanie przez stronę ochrony sądowej czy też w sposób pozbawiający stronę możliwości bytowych wskutek długotrwałości postępowania.

²⁵ Por. postanowienie SN z 22.02.2017 r., III SPP 2/17.

²⁶ Zob. wyrok ETPC w sprawie *A. v. W.* z 27.02.1992 r., skarga nr 12955/87.

²⁷ Zob. wyrok ETPC w sprawie *E. v. Deutschland* z 15.07.1982 r., skarga nr 8130/78.

²⁸ Zob. wyrok ETPC w sprawie *A.P. v. W.* z 28.07.1997 r., skarga 35265/99.

²⁹ Zob. wyrok ETPC w sprawie *K. przeciwko Polsce* z 30.01.2003 r., skarga nr 37437/97.

³⁰ VIII S 25/17, publ. POSP.

Zdaniem sądu, oceny, czy w sprawie doszło do przewlekłości, należy dokonywać też przez porównanie, jaki jest przeciętny okres trwania sprawy danego rodzaju. Odnosząc powyższe do okoliczności faktycznych, uznał, że typowe postępowanie o przestępstwo kwalifikowane z art. 300 § 2 k.k., w zakresie jednego czynu, nie powinno – po uchyleniu wyroku i przekazaniu go do ponownego rozpoznania – toczyć się przez kolejne 4 lata i 3 miesiące.

Przewlekłość postępowania może powodować również nadmierna koncentracja przez sąd na jednym środku dowodowym kosztem innych. W postanowieniu z 17.01.2018 r.³¹ Sąd Apelacyjny w Warszawie stwierdził przewlekłość postępowania, w którym Sąd Okręgowy przez 2 lata przeprowadzał dowód z nagrań zapisanych na płytach CD w stosunku czasowym 3/1 do pozostałych dowodów. Przesłuchanie 10 płyt zajęło sądowi 2 lata i 33 rozprawy.

Do przewlekłości postępowania może też dojść przez niezastosowanie przez sąd wyjątku z art. 404 § 2 zd. 2 k.p.k. Zgodnie z tym przepisem odroczonej rozprawę prowadzi się w nowym terminie od początku. Sąd może wyjątkowo prowadzić taką rozprawę w dalszym ciągu, chyba że skład sądu uległ zmianie. Gdy materiał dowodowy jest bardzo obszerny, a obiektywnie zachodzące przeszkody powodują konieczność nawet wielokrotnego odraczania rozprawy, to każdorazowe prowadzenie wszystkich czynności dowodowych od początku może stanowić nieuzasadnioną przewlekłość postępowania, wykluczającą ukończenie sprawy w rozsądnym terminie, co stanowi naruszenie art. 2 § 1 pkt 4 ustawy o skardze i art. 6 ust. 1 Konwencji³². Z drugiej strony, Sąd Okręgowy w Warszawie w wyroku z 28.03.2018 r.³³, w sprawie o dopuszczenie się paserstwa roweru przez kandydata do Policji uznał, że podjęcie przez sąd decyzji o ponownym przeprowadzeniu całego postępowania dowodowego po 4 latach od jego wszczęcia, przeprowadzeniu 12 rozpraw i przesłuchaniu 13 świadków, nie stanowi przewlekłości, gdy jest uzasadnione zmianą wyjaśnień i zeznań przez oskarżonych i świadka.

Przewlekłość postępowania powoduje również zwrócenie sprawy przez sąd do postępowania przygotowawczego na zbyt późnym etapie postępowania³⁴, jak również niewystarczające przedstawienie motywów wyroku skutkujące jego uchyleniem³⁵.

O przewlekłości może również stanowić zwłoka w sporządzeniu uzasadnienia. W omawianej wyżej sprawie³⁶ Sąd Okręgowy w Częstochowie zwrócił uwagę

³¹ II Aka 331/17, publ. POSP.

³² Zob. postanowienie SA we Wrocławiu z 7.11.2017 r., II Aka 262/17, publ. POSP.

³³ XXV C 13/17, publ. POSP.

³⁴ Zob. postanowienie SA w Białymstoku z 7.06.2013 r., II S 5/13, niepubl.

³⁵ Zob. wyrok SO w Warszawie z 14.08.2018 r., IX Ka 484/18, System Analizy Orzeczeń Sądowych.

³⁶ Zob. postanowienie SA we Wrocławiu z 11.04.2012 r., II S 10/12, publ. POSP.

na zbyt długi termin sporządzenia uzasadnienia (2,5 miesiąca). Jak stwierdził sąd, liczba XII tomów akt to głównie efekt dołączenia kserokopii powielonych kilkakrotnie dokumentów. W konsekwencji stwierdzić należy widoczny brak planowania w prowadzeniu postępowania i tym samym brak koncentracji materiału dowodowego. W ocenie sądu już pierwsze zarządzenie wskazywało na niezapoznanie się sędziego z aktami sprawy w sposób wystarczający. Z drugiej strony, w sprawie, w której skarga rozpoznawana była przez Sąd Apelacyjny we Wrocławiu³⁷, prezes Sądu Okręgowego usprawiedliwiał urlopem wypoczynkowym i zwolnieniem lekarskim sędziego referenta 5-miesięczny termin sporządzenia uzasadnienia wyroku nakazowego w sprawie o wykroczenie z art. 86 § 1 k.w. (spowodowanie niebezpieczeństwa w ruchu drogowym). Sąd Apelacyjny stwierdził wprost, że ani urlop wypoczynkowy, ani zwolnienie lekarskie nie usprawiedliwiają tak długiego opóźnienia w prostej sprawie³⁸.

IV. SUMY PIENIĘŻNE PRZYZNAWANE PRZEZ SĄDY Z TYTUŁU PRZEWLEKŁOŚCI POSTĘPOWANIA

Zgodnie z art. 12 ust. 4 ustawy o skardze, uwzględniając skargę, sąd na żądanie skarżącego przyznaje sumę pieniężną od 2000 do 20 000 zł, przy czym wysokość sumy pieniężnej wynosi nie mniej niż 500 zł za każdy rok trwania postępowania³⁹. Sąd może przyznać wyższą kwotę, jeżeli sprawa ma szczególne znaczenie dla skarżącego, który swoją postawą nie przyczynił się w sposób zawiniony do wydłużenia czasu trwania postępowania. W praktyce polskie sądy niezwykle rzadko przyznają kwoty wyższe niż 500 zł za każdy rok opóźnienia. Kwestia ta została szerzej omówiona w moim artykule dotyczącym skargi na przewlekłość w postępowaniu cywilnym i nie ma potrzeby jej powtarzać. Niemniej jednak osobnego omówienia wymaga praktyka zasądzania przez sądy krajowe kwot z tytułu przewlekłości w postępowaniu karnym. Stanowi ona, przynajmniej w odniesieniu do kategorii spraw związanych z pozbawieniem oskarżonego wolności, jeden z pozytywnych

³⁷ Zob. postanowienie z 13.03.2018 r., II S 12/18, publ. POSP.

³⁸ Por. wyrok SA we Wrocławiu z 13.03.2013 r., II S 5/13, publ. POSP, w którym sąd stwierdził, że przekroczenie o 11 dni przewidzianego w art. 423 § 1 k.p.k., ówczesnie 7-dniowego terminu na sporządzenie uzasadnienia wyroku nie stanowi, że postępowanie prowadzone było przewlekłe. Co prawda, wniosek o sporządzenie uzasadnienia wpłynął do sądu 4 dni przed rozpoczęciem przez sędziego urlopu wypoczynkowego, a uzasadnienie zostało sporządzone pierwszego dnia roboczego po powrocie sędziego do pracy, więc w konsekwencji, zdaniem sądu, skarga była niezasadna w stopniu oczywistym.

³⁹ Zdaniem Sądu Apelacyjnego w Szczecinie wyrażonym w postanowieniu z 7.05.2018 r., III S 4/18, publ. POSP, pod pojęciem „każdy rok dotychczasowego trwania postępowania” należy rozumieć każdy zakończony (a nie rozpoczęty rok) trwania postępowania.

wyjątków przyznawania skarżącym nieco wyższych kwot, które jednak w świetle orzecznictwa ETPC nadal pozostają niewystarczające.

Jak wskazałem wyżej, do postępowań, których przewlekłość najczęściej implikuje zasądzenie ponadprzeciętnej kwoty pieniężnej, należą przede wszystkim sprawy, w których doszło do tymczasowego aresztowania oskarżonego. Przykładowo w postanowieniu z 11.09.2017 r.⁴⁰ Sąd Apelacyjny we Wrocławiu stwierdził przewlekłość postępowania, w którym przez 4 lata odbyły się wyłącznie pojedyncze posiedzenia sądu. W tym czasie nie podjęto żadnych czynności zmierzających do rozstrzygnięcia sprawy, nawet mimo tymczasowego aresztowania skarżącego przez okres niemal 10 miesięcy. Nie uszło również uwadze tego sądu, że także po zakończeniu aresztu stosowano wobec skarżącego inne, wolnościowe środki zapobiegawcze. W konsekwencji Sąd Apelacyjny uznał, za odpowiednie przyznanie skarżącemu kwoty 10 000 zł.

Po przeciwnej stronie pozostają postanowienia, w których stwierdzono przewlekłość sprawy niezwiązanej z zastosowaniem tymczasowego aresztowania. W postanowieniu z 27.02.2018 r. Sąd Apelacyjny we Wrocławiu uznał, że łączny okres beczynności w rozpatrywanej sprawie wyniósł prawie 3 lata⁴¹. Na ten okresłożyło się oczekiwanie przez 5 miesięcy na wszczęcie postępowania, 16 miesięcy na sporządzenie opinii przez biegłego bez reakcji ze strony prokuratora, a także 13 miesięcy całkowitej beczynności oskarżyciela publicznego. Zdaniem Sądu Apelacyjnego powyższe naruszenia uzasadniały przyznanie skarżącemu wyłącznie minimalnej kwoty przewidzianej ustawą, tj. 2000 zł.

Z praktyką przyznawania wyjątkowo niskich kwot pieniężnych przez polskie sądy rozprawił się ETPC w omawianym wcześniej wyroku pilotażowym.

Trybunał uznał za rażąco niską kwotę 2000 zł przyznaną oskarżonemu w związku z prowadzeniem sprawy przez 8 lat tylko w pierwszej instancji. Samo wyznaczenie terminu pierwszej rozprawy i doręczenie skarżącemu aktu oskarżenia nastąpiło po ponad 3 latach od jego wniesienia. Również przewlekłość w późniejszym okresie wynikała wyłącznie ze sporu o właściwość sądu, co ostatecznie doprowadziło do prowadzenia sprawy od początku po ponad 6 latach od wniesienia aktu oskarżenia.

ETPC stwierdził naruszenie przewidzianego w art. 6 ust. 1 Konwencji prawa do rozpoznania sprawy w rozsądnym terminie. Wskazał ponadto, że skarżącemu przyznano jedynie 5,5% kwoty zasądzanej zazwyczaj w podobnych sprawach przeciwko Rzeczypospolitej Polskiej, co stanowi „oczywiście niewłaściwe zadośćuczynienie” w świetle standardów określonych przez Trybunał, w znaczeniu „właściwej

⁴⁰ II S 18/17, publ. POSP.

⁴¹ II S 1/18, publ. POSP.

kompensacji” za przewlekłość postępowania. W konsekwencji zdaniem ETPC doszło również do naruszenia art. 13 Konwencji w związku z wadliwym funkcjonowaniem skargi w zakresie, w jakim nie zapewniła skarżącemu odpowiedniego i wystarczającego zadośćuczynienia za naruszenie art. 6 ust. 1 Konwencji. ETPC przyznał skarżącemu kwotę 9 200 euro, pomniejszoną o przyznane mu w postępowaniu przed sądem krajowym 2000 zł. Co jednak ważne, Trybunał zwrócił również uwagę, że powyższe naruszenia wywodzą się z niezgodnej z Konwencją praktyki polskich sądów w sprawach karnych i cywilnych, polegającej na niestosowaniu orzecznictwa ETPC w zakresie oceny rozsądnej długości postępowań oraz „odpowiedniego i wystarczającego zadośćuczynienia” z tytułu naruszenia prawa do rozpoznania sprawy w rozsądnym terminie. Powyższe zarzuty uwypukliły poważne problemy strukturalne polskiego wymiaru sprawiedliwości. Niezależnie od tego, wyrok pilotażowy nie spotkał się z odpowiednią reakcją ze strony polskich sądów, o czym świadczą choćby cytowane na wstępie tego rozdziału dwa postanowienia Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu, oba wydane ponad 2 lata po ukazaniu się wyroku pilotażowego.

V. UWAGI KOŃCOWE

Mając na uwadze powyższe rozważania należy zaznaczyć, że bez rozróżnienia na postępowanie karne i cywilne aktualne pozostają wnioski przedstawione w opracowaniu dotyczącym przewlekłości postępowania w sprawach cywilnych, a w szczególności te, które dotyczą braków kadrowych sądów, znacznego obciążenia sędziów pracą, dysfunkcji instytucji biegłych sądowych i zbyt długich przerw między terminami rozprawy. Jak wskazał ETPC w wyroku pilotażowym, nadmierna przewlekłość postępowań stanowi złożony problem państwa polskiego, który może być spowodowany wieloma czynnikami natury prawnej, administracyjnej bądź logistycznej.

Te podstawowe czynniki obejmują niewystarczającą liczbę sędziów lub pracowników administracyjnych, nieadekwatne warunki lokalowe, jeśli chodzi o siedziby sądów, zbyt skomplikowane lub uciążliwe procedury, luki proceduralne pozwalające na nieuzasadnione odraczanie spraw oraz ich złe prowadzenie (§ 207). Trybunał wskazał nadto, że problem systemowy zidentyfikowany w niniejszej sprawie wymaga od państwa polskiego wdrożenia kompleksowych, podjętych na szeroką skalę działań o charakterze ustawodawczym i administracyjnym, przy udziale władz na różnych szczeblach⁴².

Trzeba też podkreślić, że kwoty pieniężne przyznawane z tytułu przewlekłości postępowania, również w sprawach karnych, są wyraźnie niższe od progu

⁴² Wydaje się, że tego zadania nie spełnił, przynajmniej na razie, tzw. System Losowego Przydziału Spraw.

ustalonego dla ofiary w wyroku ETPC w sprawie *Scordino przeciwko Włochom*⁴³. Średnia przyznawana kwota oscyluje wokół dolnej granicy ustawowej, a proces dostosowywania wysokości zadośćuczynienia, mimo wydania wyroku pilotażowego, pozostaje wyraźnie powolny. Zdaniem ETPC do wypełnienia dyrektyw wskazanych w wyroku pilotażowym nie jest konieczna zmiana ustawy o skardze, a jedynie praktyki sądów krajowych, które powinny przyznawać kwoty w okolicach górnej granicy ustawowej. Pozwoliłoby to odciążyć Trybunał od rozstrzygania setek powtarzalnych spraw, w których jego jedyne zadanie polega na przyznaniu wyższej rekompensaty z tytułu przewlekłości postępowania, co powinno nastąpić przed sądem krajowym. Utrzymywanie się od wielu lat opisanej wyżej sytuacji doprowadziło do odwrócenia ról i zakłóciło równowagę podziału obowiązków między pozwanym państwem a ETPC, określonych w art. 1 i art. 19 Konwencji. Dalsze zaniechanie dostosowania się polskich sądów do „standardów strasburskich” będzie niewątpliwie skutkowało wnoszeniem przez obywateli RP kolejnych, licznych skarg do ETPC, które w przeważającej liczbie mogą okazać się skuteczne.

BIBLIOGRAFIA

Akty normatywne

Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności sporządzona w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r., zmieniona następnie Protokołami nr 3, 5 i 8 oraz uzupełniona Protokołem nr 2, Dz. U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284.

Ustawa z dnia 17 czerwca 2004 r. o skardze na naruszenie prawa strony do rozpoznania sprawy w postępowaniu przygotowawczym prowadzonym lub nadzorowanym przez prokuratora i postępowaniu sądowym bez nieuzasadnionej zwłoki, Dz. U. z 2018 r. poz. 75, ze zm.

Ustawa z dnia 30 listopada 2016 r. o zmianie ustawy – Prawo o ustroju sądów powszechnych oraz niektórych innych ustaw, Dz. U. z 2016 r. poz. 2103.

Orzecznictwo

Wyrok ETPC w sprawie *E. v. Deutschland* z 15.07.1982 r., skarga nr 8130/78.

Wyrok ETPC w sprawie *A. v. W.* z 27.02.1992 r., skarga nr 12955/87.

Wyrok ETPC w sprawie *A.P. v. W.* z 28.07.1997 r., skarga 35265/99.

Wyrok ETPC w sprawie *K. przeciwko Polsce* z 30.01.2003 r., skarga nr 37437/97.

Wyrok Wielkiej Izby ETPC w sprawie *P. przeciwko Francji* z 12.02.2004 r., skarga nr 47287/99.

Wyrok ETPC w sprawie *Scordino przeciwko Włochom* z 29.03.2006 r., skarga nr 36813/97.

Wyrok ETPC w sprawie *Rutkowski i inni przeciwko Polsce* z 7.07.2015 r., skarga nr 72287/10.

Wyrok SA we Wrocławiu z 13.03.2013 r., II S 5/13, publ. Portal Orzeczeń Sądów Powszechnych (dalej: POSP).

Wyrok SA w Warszawie z 12.09.2017 r., I ACa 996/16, publ. POSP.

Wyrok SO w Gliwicach z 1.03.2017 r., III Ca 1553/16, publ. POSP.

⁴³ Wyrok z 29.03.2006 r., skarga nr 36813/97.

Wyrok SO w Warszawie z 28.03.2018 r., XXV C 13/17, publ. POSP.
Wyrok SO w Koninie z 13.07.2018 r., I 1Ca 179/18, publ. POSP.
Wyrok SO w Warszawie z 14.08.2018 r., IX Ka 484/18, publ. POSP.
Postanowienie SN z 6.01.2006 r., III SPP 154/05, SAOS, <https://www.saos.org.pl/judgments/83975>.
Postanowienie SN z 22.02.2017 r., III SPP 2/17, <http://www.sn.pl/sites/orzecznictwo/orzeczenia3/iii%20spp%202-17.pdf>.
Postanowienie SA we Wrocławiu z 11.04.2012 r., II S 10/12, publ. POSP.
Postanowienie SA w Białymstoku z 7.06.2013 r., II S 5/13, niepubl.
Postanowienie SA w Katowicach z 27.11.2013 r., II Akz 717/13, publ. POSP.
Postanowienie SA we Wrocławiu z 27.02.2017 r., II S 1/17, publ. POSP.
Postanowienie SO w Częstochowie z 23.03.2017 r., VII S 6/17, publ. POSP.
Postanowienie SA we Wrocławiu z 26.05.2017 r., II S 917, publ. POSP.
Postanowienie SA we Wrocławiu z 6.07.2017 r., II S 12/17, publ. POSP.
Postanowienie SA we Wrocławiu z 18.07.2017 r., II S 13-16/17, publ. POSP.
Postanowienie SA we Wrocławiu z 11.09.2017 r., II S 18/17, publ. POSP.
Postanowienie SA we Wrocławiu z 26.09.2017 r., II S 21/17, publ. POSP.
Postanowienie SA we Wrocławiu z 7.11.2017 r., II Aka 262/17, publ. POSP.
Postanowienie SO w Częstochowie z 17.11.2017 r., VIII S 25/17, publ. POSP.
Postanowienie SA w Warszawie z 17.01.2018 r., II Aka 331/17, publ. POSP.
Postanowienie SA we Wrocławiu z 5.02.2018 r., II S 4/18, publ. POSP.
Postanowienie SA we Wrocławiu z 12.02.2018 r., II S 8/18, publ. POSP.
Postanowienie SA we Wrocławiu z 27.02.2018 r., II S 1/18, publ. POSP.
Postanowienie SA we Wrocławiu z 13.03.2018 r., II S 12/18, publ. POSP.
Postanowienie SA w Krakowie z 19.04.2018 r., I S 74/18, publ. POSP.
Postanowienie SA w Szczecinie z 7.05.2018 r., III S 4/18, publ. POSP.
Postanowienie SA we Wrocławiu z 22.05.2018 r., II S 21/18, publ. POSP.
Postanowienie SA we Wrocławiu z 24.05.2018 r., II S 1118, publ. POSP.
Postanowienie SA we Wrocławiu z 19.06.2018 r., II S 22/18, publ. POSP.
Postanowienie SA we Wrocławiu z 20.07.2018 r., II S 32/18, publ. POSP.
Postanowienie SA we Wrocławiu z 23.08.2018 r. II S 38/18, publ. POSP.

Complaint related to sluggish penalty proceedings in judicatory practice

SUMMARY

This article is a follow-up to the analysis presented in the paper titled: Complaint related to sluggish civil proceedings in judicatory practice. In particular, the general observations and conclusions presented in the first paper remain valid, as well as the charges of the European Court of Human Rights (hereafter the ECtHR) against the Polish judicial system. Considering the above, this article mainly discusses the circumstances of particular importance for the occurrence of sluggishness at various stages of criminal proceedings, including pre-trial proceedings.

Key words: sluggish civil proceedings, right to fair trial, delay

